

III. PRZEGLĄD ORZECZNICTWA

ORZECZNICTWO CYWILNE SĄDU NAJWYŻSZEGO

a) *Ustawa z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (tekst jednolity — Dz. U. z 1933 r., nr 94, poz. 734).*

b) *Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 26 stycznia 1922 r. w sprawie czasu pracy osób, zatrudnionych przy pilnowaniu (Dz. U., nr 18, poz. 148).*

Art. 14 i 16. W zakresie prawa do wypoczynku świątecznego członkowie spółdzielni pracy muszą być traktowani na równi z pracownikami zatrudnionymi na podstawie pracowniczego stosunku pracy. Do wynagrodzenia członków spółdzielni pracy za zatrudnienie w niedzielę i święta mają zastosowanie przepisy dotyczące pracowniczego stosunku pracy, a w szczególności art. 14 i 16 ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, w stosunku zaś do członków Spółdzielni Pracy Wartowniczej zastosowanie mają również przepisy rozporządzenia z dnia 26 stycznia 1922 r. w sprawie czasu pracy osób zatrudnionych przy pilnowaniu (16 X 1956—1. CR 700/56).

Ustawa z dnia 19 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz. U. z 1950 r., nr 25, poz. 232).

Art. 34, 74 pkt 1; art. 7 pkt 7; art. 8 pkt 2; art. 70 pkt 5. Stosownie do art. 34 ustawy o spółdzielniach, do reprezentowania spółdzielni w sądzie upoważniony jest jedynie zarząd spółdzielni, zaś według art. 74 pkt 1 tej ustawy w razie postawienia spółdzielni w stan likwidacji, w prawa i obowiązki zarządu wstępuje likwidator. W myśl art. 7 pkt 7 i art. 8 pkt 2 wspomnianej ustawy, dane dotyczące likwidacji należy zgłosić do rejestru, jednak okoliczność, że dane powyższe nie zostały zarejestrowane, ma znaczenie prawne tylko w stosunku do osób trzecich.

Z powyższego wynika, że w konkretnym przypadku, z chwilą gdy został ustanowiony likwidator spółdzielni, wszedł on w prawo i obowiązki zarządu spółdzielni, który nie ma odtąd żadnej podstawy do „wstępowania do sprawy w charakterze strony pozwanej”. Okoliczność, iż decyzja o likwidacji nie została wpisana do rejestru spółdzielni czy z przyczyn formalnych została wykreślona, nie naruszała uprawnień likwidatora wyznaczonego w trybie art. 70 pkt 5 ustawy o spółdzielniach, który stosownie do postanowień art. 74 ust. 2 tej ustawy mógł być odwołany jedynie przez Związek, który go wyznaczył. Ani zatem były zarząd spółdzielni, ani rada nadzorcza nie były w tych warunkach powołane do zastępowania spółdzielni w procesie i składania jej imieniem wiążących oświadczeń (25 IX 1956 — 1. CR 768/55).

Ustawa z dnia 16 maja 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. U. z 1949 r., nr 47, poz. 365).

Art. 3. Z mocy art. 3 ustawy z dnia 16 maja 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu, pracownik traci prawo do urlopu przez samo oświadczenie woli zakończenia stosunku pracy tylko wówczas, gdy takie rozwiązanie umowy nie było zawinione postępowaniem pracodawcy (23 V 1956 — 3 CR 876/55).

Rozporządzenie z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych (Dz. U. nr 35, poz. 323 wraz ze zmianami).

Art. 5 pkt 3. Termin końcowy umowy o pracę, zawartej na czas określony nie musi być oznaczony podaniem dnia, z którego nastąpieniem umowa ulega rozwiązaniu. Termin ten może być określony zdarzeniem, które w konkretnej sytuacji umawiające się strony przewidują, znając okoliczności uzasadniające określenie w umowie tego zdarzenia jako powodującego wygaśnięcie umowy o pracę.

Umowa jednakże przewidująca jej wygaśnięcie w wypadku nastąpienia pewnego zdarzenia nie mogłaby być poczytana za umowę na czas określony, gdyby z całokształtu okoliczności sprawy wynikało, że motywem jej zawarcia była w istocie chęć obejścia przez zakład pracy obligatoryjnych przepisów prawa o wypowiedzeniu i że poza tym zachodziły okoliczności, uzasadniające z punktu widzenia celowości gospodarczej zawarcie umowy na czas nieokreślony (15 XII 1956 — 4 CR 35/56).

Art. 15. Przepisy rozporządzeń z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych i o umowie o pracę robotników, normujące odsetki zwłoki, dotyczyć mogą tylko odsetek od wynagrodzenia uregulowanego tymi rozporządzeniami i brak jest podstawy do stosowania odnośnych norm, poza regulowaną rozporządzeniami materią. W szczególności nie ma przepisu rozciągającego omawiane postanowienia na odsetki od uregulowanego odrębną ustawą wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, a także odszkodowania za niewykorzystany urlop wypoczynkowy. Zarówno robotnicy, jak i pracownicy umysłowi mają w wymienionych przypadkach prawo do ogólnie unormowanych odsetek ustawowych, wynoszących wedle dekretu z dnia 3 grudnia 1935 r. (Dz. U. nr 88, poz. 545) 8% w stosunku rocznym (21 XII 1956 — 2 CR 913/56).

Art. 39. W skład wynagrodzenia z art. 39 rozporządzenia o umowie o pracę pracowników umysłowych wchodzi również dodatek funkcyjny za pełnienie czynności przedstawiciela technicznego w przypadku stwierdzenia, że pracownik byłby czynności te dalej pełnił, gdyby nie został zwolniony z pracy (17 I 1956 — 2 CR 1356/54).

Rozporządzenie z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę robotników (Dz. U. nr 35, poz. 324).

Art. 38. 1. Przepisy normujące pracowniczy stosunek pracy mają w spółdzielczym stosunku pracy zastosowanie tylko o tyle, o ile z ich

treści i istoty wynika, że dotyczyć mają wszelkich stosunków pracy, bez względu na ich specyficzny charakter. Do przepisów tych zaliczyć trzeba przepisy, które są wyrazem troski o bezpieczeństwo życia i zdrowia człowieka pracy oraz troski o jego sprawy bytowe, o zapewnienie mu zapłaty wynagrodzenia za pracę w sposób zabezpieczający utrzymanie jego własne i jego rodziny. Do tego rodzaju przepisów należy art. 38 rozporządzenia o umowie o pracę robotników (3 II 1956 — 1 CR 955/55).

2. Ograniczenie dopuszczalności potrąceń, przewidziane w art. 38 rozporządzenia o umowie o pracę robotników, obowiązuje także w spółdzielczym stosunku pracy (19/24 IX 1956 — 1 CR 519/56).

Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. nr 51, poz. 396).

Art. 196. Pracodawca winien wszystkie procesy, zachodzące w toku wykonywania pracy przez jego pracowników, tak unormować, by bezpieczeństwo i higiena pracy były w pełni zapewnione, a to bez względu na to, czy działa przy tym sam przez właściwy organ, czy przez „zastępcę” i czy ten zastępca jest jego pracownikiem, czy też w danym zakresie pracodawca posługuje się jako zastępcą osobą trzecią (jej personelem). Art. 196 nie wymaga, by zastępca był pracownikiem pracodawcy, zobowiązanego do wynagrodzenia szkody. Odmienna wykładnia umożliwiłaby obejście przepisów o odpowiedzialności pracodawcy i utrudniała, a niekiedy i uniemożliwiała, uzyskanie przez pracownika odszkodowania, jakie ustawodawca chce mu zapewnić (15 I 1957 — 2 CR 873/56).

Kodeks zobowiązań z dnia 27 października 1933 r. (Dz. U. nr 82, poz. 598 wraz ze zmianami).

Art. 91: Umowa z art. 91 k. z. jako „inter alios acta” nie może zobowiązywać osoby trzeciej do świadczenia. Do czasu akceptacji takiej umowy przez osobę trzecią stanowi ona tylko zobowiązanie jednej ze stron do spowodowania, aby osoba trzecia zawarła właściwą umowę w przyszłości, bądź aby wykonała zastrzeżone świadczenie. Sytuacja ulega zmianie z chwilą, kiedy osoba trzecia zawrze przyrzeczoną przez jednego z kontrahentów umowę. Wówczas między osobą trzecią a kontrahentem pierwszej umowy, na rzecz którego świadczenie osoby trzeciej było zastrzeżone, zawiązuje się bezpośredni stosunek prawny (22 II 1956 — 2 CR 355/54).

Art. 134. i n. „Popełnienie przez pracownika przestępstwa przewidzianego w art. 286 § 1 lub 3 k. k. nie przesądza samo przez się, że odpowiada on za szkodę na podstawie przepisów k. z. o czynach niedozwolonych” (Uchwała C. I. 26 X 1956 — 1 CO 31/56).

Art. 157 § 1. Nie dałoby się pogodzić z zasadami słuszności i moralności socjalistycznej, aby sprawcy zaboru pozwani o odszkodowanie zachowali korzyści uzyskane z przestępstwa, co miałyby miejsce w razie ustalenia szkody na podstawie urzędowej ceny skradzionych rzeczy (22 XII 1956 — 2 CR 1524/54).

Art. 158 § 2. Brak właściwych urządzeń i należytego zaopatrzenia technicznego przedsiębiorstwa nie zwalnia pracownika od wykonywania swych obowiązków w taki sposób, by w istniejącym stanie rzeczy zapobiec możliwości powstania szkody. Niemniej wadliwość urządzeń, jeżeli nie jest nawet wyłącznie przyczyną powstania szkody, może być jedną z przesłanek, prowadzących łącznie z innymi do wniosku o braku winy pracownika, który w określonej ciężkiej sytuacji w pracy spowodował szkodę możliwą do uniknięcia przy istnieniu prawidłowych urządzeń. W razie braku podstaw do przyjęcia, że pozwany nie ponosi winy spowodowanej awarii, brak właściwych urządzeń technicznych może być poczytany za przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody. Przyczynienie takie uwzględnia się na podstawie art. 158 § 2 k. z. niezależnie od winy poszkodowanego (13 II 1957 — 2 CR 464/56).

Art. 161 § 2 i art. 157 § 1. O czasie trwania prawa do renty decyduje czas trwania skutków wypadku. Ustalenie z góry czasu trwania tych okoliczności nie jest z reguły możliwe, dlatego należy zasądzić rentę na czas nieokreślony, z tym że w razie zmiany okoliczności, renta ta może ulec na żądanie osoby zainteresowanej odpowiedniej zmianie lub uchyleniu.

Zasądzenie renty z góry na określony czas możliwe jest tylko wówczas, gdy sąd na podstawie opinii biegłych zdoła ustalić, że skutki wypadku trwać będą przez określony czas (5 XI 1956 — 1 CR 556/56).

Art. 166. „Żądanie zadośćuczynienia za krzywdę moralną na podstawie art. 166 k. z. nie może być uwzględnione, gdy krzywda ta polega wyłącznie na cierpieniu z powodu utraty osoby najbliższej, nie łączy się natomiast z pogorszeniem sytuacji życiowej uprawnionego”. (Uchwała C. I. 10 XII 1956/29 I 1957 — 1 CO 37/56).

Art. 182. Uchwała Prezydium Rządu z dnia 24 czerwca 1950 r. (Mon. Pol. nr A-78, poz. 911) reguluje wynikające z przekazania obiektu stosunki majątkowe i organizacyjne między przekazującymi a przejmującymi, nie naruszając praw osób trzecich, w szczególności praw wierzycieli przekazującego. Porozumienie i przejęcie długu przez jednostkę przejmującą przedsiębiorstwo lub zakład w trybie tej uchwały jest ze stanowiska pracownika zakładu przekazanego umową z art. 182 k. z. nie powodującą zmiany dłużnika wobec wierzyciela (13 IX 1956 — 2 CR 314/56).

Art. 239. Kompensowanie niedoborów i nadwyżek (superat) jest z reguły niedopuszczalne. Nadwyżki powstają bowiem zazwyczaj kosztem szerokich rzesz odbiorców, a w każdym razie nie pochodzą z majątku pracownika, co wyłącza ewentualność jego roszczenia z tytułu niesłusznego wzbogacenia. Kompensata może być jednak usprawiedliwiona w przypadkach szczególnych, jak na przykład gdy okoliczności wskazują, że nastąpił tzw. „przerzut”, tj. gdy omyłkowo wydano zamiast jednego towaru drugi towar zbliżony wyglądem, rodzajem czy wartością. Poza tym należy mieć na uwadze, że superata może niejednokrotnie wskazywać na to, że przy sporządzeniu poprzedniego remanentu omyłkowo stwierdzono brak. W takim przypadku „kompensata” superaty i braku

może również okazać się konieczna. Czasem superata może wskazywać na wadliwość księgowania. Dlatego też wyjaśnienie przyczyn powstania superaty i kwestii jej kompensaty z niedoborem, jaki ujawnił się w poprzednim okresie, wymaga z reguły zasięgnięcia opinii biegłego, która winna być oparta na wnikliwej analizie remanentów i dokumentacji księgowej (5 XI 1956 — 1 CR 1631/54).

Art. 239 i 158 § 2. Narusza przepis art. 239 k. z. oddalenie powództwa o odszkodowanie z tytułu manka, opierające się na uznaniu, że niezwolnienie z pracy pozwanego po ujawnieniu pierwszego manka stanowi dla niego całkowitą ekskulpację co do następnie wynikłego nowego manka. Przyjęcie takiego stanowiska zapewniłoby pracownikowi całkowite zwolnienie z obowiązku pieczy nad powierzonym mu mieniem,

Niezwolnienie z pracy takiego pracownika mogłoby jedynie wskazywać na potrzebę rozważenia, czy brak nadzoru i kontroli ze strony pracodawcy — w związku z konkretnymi okolicznościami danej sprawy — mógłby ewentualnie uzasadniać zastosowanie przepisu art. 158 § 2 k. z., o ile chodziłoby o pewne ograniczenie odszkodowania z tytułu następnych niedoborów (14 V 1956 — 1 CR 394/55).

Art. 239 i 134. Odpowiedzialność za objęcie przez tzw. odpowiedzialnego pracownika sklepu czy magazynu bez powierzenia towaru obciąża przede wszystkim i z reguły tylko kierownictwo zakładu pracy. Wyjątkowo winę można przypisać także pracownikowi, gdy zgadza się on na to celowo (np. aby ułatwić sobie dokonywanie nadużyć) albo z niedbalstwa (np. dla uniknięcia związanych z remanentem kłopotów), a zarazem jest to pracownik rutynowany, który zdaje sobie dobrze sprawę ze znaczenia remanentu (26 XI 1956 — 1 CR 476/55).

Art. 368 § 2 w zw. z art. 129. Skuteczne odwołanie darowizny uchyla podstawę prawną świadczenia i jako już ustawowy skutek prawny rodzi po stronie darującego roszczenia z art. 129 i 368 § 2 k. z., przy czym przedmiot darowizny nie ma żadnego znaczenia. Uzasadnia ono też w przypadku, gdy darowizna nie była jeszcze w całości wykonana, skuteczny zarzut, który daje podstawę do żądania umorzenia egzekucji, wszczętej dla odebrania przedmiotu darowizny mimo wygaśnięcia darowizny (27 III 1957 — 3 CR 922/56).

Art. 381 § 1 i art. 382. 1. Wymagalność roszczenia wynajmującego w stosunku do najemcy z tytułu szkody wyrządzonej przez najemcę na skutek zmiany rzeczy najętej nie jest uzależniona od ukończenia stosunku najmu.

Roszczenie to powstaje i staje się wymagalne, jak w każdym innym wypadku zobowiązania odszkodowawczego, już z samą chwilą powstania szkody i w tym stanie prawnym sytuacji nie zmienia art. 394 k. z., który reguluje obustronne prawa i obowiązki w chwili ukończenia najmu, nie stanowi natomiast, aby prawa i obowiązki powstałe w czasie trwania stosunku najmu mogły być likwidowane dopiero w chwili ukończenia stosunku najmu.

2. Przy ustaleniu skutków szkodliwych nie dozwolonych zmian należy mieć na uwadze, że stosunek najmu tworzy jednolitą całość i że dlatego

szkodę, której wynajmujący doznał na skutek naruszenia obowiązków umownych przez najemcę, należy ocenić przy uwzględnieniu korzyści, które odniósł z tychże zmian (4 IV 1956 — 2 CR 1117/54).

Art. 379. Stosownie do art. 379 k. z. najemca, którego prawa używania wynajętego pomieszczenia zostały naruszone przez czyny bezprawne osób trzecich, może wytoczyć sprawę o przywrócenie utraconego posiadania lub o odszkodowanie, które może polegać z mocy art. 159 k. z. na przywróceniu poprzedniego stanu rzeczy.

Z powyższego wynika, że słusznie podnosi rewizja nadzwyczajna zarzut, iż sąd nie mógł oddalić powództwa o oddanie powodowi lokalu zajmowanego bezprawnie przez pozwanych na tej tylko podstawie, że upłynął termin do wytoczenia powództwa o przywrócenie zakłóconego posiadania, gdyż roszczenia pozwu mogły znajdować prawną podstawę w przepisie art. 159 k. z., a nie wyłącznie w przepisach o przywróceniu zakłóconego posiadania (11 III 1957 — 4 CR 1156/56).

Art. 599 i n. Wprowadzenie obowiązkowych dostaw samo przez się nie może stanowić podstawy do zastosowania art. 3 przepisów ogólnych prawa cywilnego na rzecz zobowiązanego z umowy dożywocia. Fakt ten może stanowić przesłankę do odmowy zasądzenia w całości lub w części roszczenia w naturze, a zasądzenia jedynie odszkodowania pieniężnego. Tylko ustalenie, że zobowiązany nawet przy największych swych staraniach o dochodowość gospodarstwa i dochody z pracy poza gospodarstwem nie jest w stanie uzyskać dochodów potrzebnych na zaspokojenie roszczeń osoby uprawnionej z umowy dożywocia, przy równoczesnym stwierdzeniu, że ta nie potrzebowałaby świadczeń umówionych na zaspokojenie swych potrzeb związanych z utrzymaniem, mogłoby stanowić podstawę do zastosowania art. 3 przepisów ogólnych prawa cywilnego i uzasadniać odmowę ochrony prawnej roszczenia powódki, co nie przesądza możliwości realizacji tych praw w innych zmienionych okolicznościach (27 VI 1956 — 4 CR 8/56).

Dekret z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. nr 13, poz. 87)

Art. 2. Dekret o majątkach opuszczonych i poniemieckich nie zawiera przepisu analogicznego do art. 6 ustawy z dnia 3 I 1946 r. o przejęciu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, wobec czego skarb państwa przejął nieruchomości stanowiącą majątek poniemiecki bez jakichkolwiek obciążeń i zobowiązań (22 V 1957 — 3 CR 165/56).

Art. 14. Każda władza czy instytucja, która z ramienia urzędu likwidacyjnego lub urzędu, na który przeszły jego funkcje, ma majątek opuszczony w zarządzie, wykonuje samodzielnie te wszystkie czynności, do których powołany byłby właściciel opuszczonego majątku sam, gdyby osobiście nim zarządzał. Dotyczy to w szczególności pokrywania zobowiązań i to nie tylko tych, które powstały z czynności zarządzającego urzędu czy zarządzającej instytucji, lecz i tych, które — jak zwłaszcza zobowiązania podatkowe — powstają z mocy ustawy, a nawet takich,

które powstały przed objęciem majątku w zarząd (14 II 1956 r. — 4 CR 156/56).

Prawo spadkowe z dnia 8 października 1946 r. (Dz. U. nr 60, poz. 328)

Art. 45. Nabywca przedmiotu należącego do spadku od osoby podającej się za wyłącznego spadkobiercę właściciela, w toku sprawy o własność sprzedanej rzeczy wytoczonej przez spadkobierców, którzy uzyskali stwierdzenie swych praw do spadku po właścicielu, może podnieść zarzut, że ci ostatni nie są spadkobiercami właściciela lub że ich udział w spadku jest mniejszy od stwierdzonego (4 III 1957 — 1 CO 49/56).

Rozporządzenie R. M. z dnia 24 lipca 1948 r. o należnościach w razie pełnienia czynności służbowych poza zwykłym miejscem służbowym (Dz. U. nr 38, poz. 279)

§ 37 *ust. 1.* W razie przeniesienia służbowego pracownik mający na utrzymaniu rodzinę, który przesiedlił się do miejscowości nowej swej pracy sam, bez rodziny, do czasu jej sprowadzenia uprawniony jest do otrzymywania ryczałtu za przeniesienie tak jak samotny, czyli w wysokości 50% jednomiesięcznego uposażenia stosownie do ustępu 1 § 37 cyt. wyżej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 lipca 1948 r. (10 II 1955 — 2 CO 62/54).

Ustawa z dnia, 4 lutego 1950 r. o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz. U. nr 6, poz. 46)

Art. 76. Według art. 76 ustawy z dnia 4 lutego 1950 r. o powszechnym obowiązku wojskowym w okresie między powołaniem do służby wojskowej a jej odbyciem stosunek pracy nie może być przez pracodawcę wypowiedziany ani bez winy pracownika rozwiązany. Oznacza to, że stosunek pracy trwa, czyli że umowa o pracę wiąże strony także w okresie odbywania przez pracownika zasadniczej służby wojskowej, z tym tylko zastrzeżeniem, że w tym okresie z natury rzeczy ulegają w zasadzie zawieszeniu wzajemne świadczenia pracownika i pracodawcy z tytułu umowy o pracę (14 VI 1956 — 4 CR 660/55).

Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. nr 30, poz. 275). Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1953 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. nr 40, poz. 176)

„Jeżeli adwokat zastępujący stronę należy do zespołu adwokackiego, do dochodzenia wynagrodzenia adwokackiego jest powołany kierownik zespołu”. (Uchwała Składu 7 Sędziów 8 XI 1956 — 1 CO 20/56).

Kodeks rodzinny z dnia 27 czerwca 1950 r. (Dz. U. nr 34, poz. 308).

Art. 18 i 29 § 1. Wyrazem rzeczywistego równouprawnienia kobiety w małżeństwie jest wprowadzona w art. 18 k. r. zasada, zgodnie z którą wykonywanie obowiązku przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny może polegać także w całości lub w części na pracy we wspólnym go-

spodarstwie. Powyższy obowiązek obciąża w równej mierze i żonę, zwłaszcza wówczas, gdy oboje zawodowo pracują.

Jeżeli żona przez cały czas trwania małżeństwa pracowała zarobkowo, obowiązek pracy we wspólnym gospodarstwie domowym w myśl wyżej przytoczonych zasad obciążałaby w równej mierze obydwie strony. Mąż zatem, o ile wymagał od żony należytego prowadzenia kuchni, winien wykazać swój wkład pracy we wspólnym gospodarstwie domowym. Zaniedbywanie się przeto żony w obowiązku należytego prowadzenia kuchni mogłoby być uznane za zawinioną przez nią przyczynę rozkładu jedynie wówczas, gdyby mąż spełniał — stanowiące odpowiednik pracy żony — inne czynności wchodzące w zakres wspólnego gospodarstwa domowego lub gdyby zaniedbywania żony miały charakter złośliwy (1 VI 1956 — 4 CR 1118/55).

Art. 21. W wypadku zawarcia umowy dzierżawy przez małżonka bez udziału współmałżonka, sprawa o oddanie wydzierżawionego gruntu powinna toczyć się przeciwko obojgu małżonkom, o ile prawa dzierżawcy gruntu stanowią dorobek lub z innych względów powinny być uważane za wchodzące w skład wspólnego majątku pozwanego i jego żony (11 II 1956 — 4 CR 134/56).

Art. 21 § 1. Działka gruntu nadana jednemu z małżonków w wykonaniu reformy rolnej w czasie trwania małżeństwa w zasadzie stanowi majątek dorobkowy w rozumieniu art. 21 (10 X 1956 — 3 CO 26/56).

Art. 29 i 85. Wytoczenie powództwa o rozwód jest ważną sprawą w rozumieniu art. 85 k. r. i wymaga z mocy samego prawa zezwolenia władzy opiekuńczej (24 IV 1956 — 1 CR 540/55).

Art. 34 § 3. 1. W procesie o zwolnienie od obowiązku alimentacyjnego drugiego małżonka na zasadzie art. 34 § 3 k. r. sąd nie może badać kwestii winy małżonka zobowiązanego, jeżeli rozwód orzeczono bez orzekania o winie za zgodą stron.

2. Prawo do dożywotniej renty alimentacyjnej, wynikające w następstwie wzajemnych rozliczeń majątkowych z układu zatwierdzonego przez sąd w wyroku orzekającym rozwód na zgodny wniosek małżonków (art. 33 pr. małż., art. XIII przep. wpr. pr. małż.) w zasadzie nie wygasa po upływie lat pięciu od wejścia w życie kodeksu rodzinnego (2 III 1957 — 3 CO 2/57).

Art. 47 § 3. Jeżeli po prawomocnym wyroku ustalającym ojcostwo okaże się, że są podstawy do wznowienia postępowania, a domniemany ojciec już nie żyje, dopuszczalne jest ustanowienie kuratora na podstawie art. 47 § 3 k. r. i kurator taki jest legitymowany do wniesienia skargi o wznowienie postępowania. Spadkobiercy zmarłego ojca nie mają legitymacji do wystąpienia ze skargą o wznowienie postępowania (8 III 1957 — 3 CR 179/57).

Art. 70. Przyniesienie stwarza taki stosunek, jak między rodzicami i dziećmi. Rozwiązania tego stosunku można się domagać, gdy istnieją takie niezawinione wyłącznie przez stronę występującą z żądaniem powody, które usprawiedliwiają wniosek o ostatecznym zerwaniu więzi

rodzinnej. Kryterium oceny, czy nastąpiło zerwanie więzi rodzinnej, stanowią względy zaczerpnięte z oceny rodziny jako ważnej społecznie komórki, nie wyłączając względów natury gospodarczej, które w pewnych okolicznościach mogą mieć pierwszoplanowe znaczenie dla stosunków rodzinnych (18 VI 1956 — 3 CR 301/56).

Przepisy ogólne prawa cywilnego z dnia 18 lipca 1950 r. (Dz. U. nr 34, poz. 311)

Art. 10. W sprawach o częściowe ubezwłasnowolnienie z powodu marnotrawstwa sąd powinien ocenić, czy czynności gospodarcze osoby, której zarzuca się marnotrawstwo, a zwłaszcza takie czynności, jak zaciąganie długów, udzielanie pożyczek oraz dokonywanie darowizn i wydatków, zgodne jest z zasadami doświadczenia, z zasadami racjonalnej gospodarki, stosowanymi przez osoby o przeciętnym doświadczeniu w zakresie załatwiania swoich życiowych spraw.

Gdyby w konsekwencji takiej oceny okazało się, iż czynności takie są oczywiście krzywdzące osobę rzekomo marnotrawną, a przy tym nie stanowią one całkowitych lub częściowych darowizn, znajdujących uzasadnienie w możliwościach majątkowych tej osoby, to tego rodzaju sytuacja przemawiałaby za stwierdzeniem marnotrawstwa (16 V 1957 — 3 CR" 636/56).

Art. 11 i 39. Spór o nazwę zespołu chóralnego, pod którą wykonywana jest jego działalność, nie jest sporem o prawo autorskie. Dla rozstrzygnięcia żądania dotyczącego prawa używania w działalności artystycznej nazwy chóru miarodajne są przepisy art. 11 i 39 p. o. p. c. jako dotyczące ochrony dóbr osobistych (5 X 1956 — 1 CR 708/55).

Art. 111 pkt 2. „Pozew przerywa bieg przedawnienia, pomimo późniejszego zwrócenia go w trybie art. 137 § 1 k. p. c., chyba że treść jego nie pozwala na skonkretyzowanie roszczenia lub zidentyfikowanie stron, albo że wniesienie pozwu w rzeczywistości nie miało na celu dochodzenia roszczenia”. (Uchwała Składu 7 Sędziów 8 XI 1956 -1 CO 30/56).

Kodeks postępowania cywilnego z dnia 25 sierpnia 1950 r. (Dz. U. nr 43, poz. 394).

Art. 4. „Cudzoziemiec nie przebywający w kraju nie może być pozwany przed sądem polskim o ustalenie ojcostwa ani o nadanie dziecku pozamałżeńskiemu nazwiska i to także wówczas, gdy powód łącznie z tymi żądaniami dochodzi roszczeń alimentacyjnych, może być natomiast pozwany przed sąd polski o alimenty z tytułu ojcostwa pozamałżeńskiego. W ostatnim jednak wypadku powództwo może odnieść skutek tylko wtedy, gdy dziecko zostało wcześniej uznane lub gdy jego ojcostwo zostało przedtem przez sąd ustalone”. (Uchwała Składu 7 Sędziów 12 III 1957 — 1 CO 43/56).

Art. 38. Fakt przebywania w więzieniu sam przez się nie decyduje o miejscu stałego pobytu jednego z małżonków w rozumieniu art. 38 § 1 k. p. c., w szczególności za miejsce, w którym małżonek stale przebywa

nie może być uznana miejscowość, w której znajduje się więzienie, jeśli na podstawie dostępnych danych można ustalić, iż miejscem jego stałego zamieszkania jest inna miejscowość (13 IV 1957 — 3 CZ 92/57).

Art. 49 i 50. Przyczyną wyłączenia sędziego jest — poza okolicznościami wymienionymi w art. 49 k. p. c. — istnienie pomiędzy sędzią a jedną ze stron, jej ustawowym przedstawicielem lub pełnomocnikiem, tego rodzaju stosunku, który mógłby wywoływać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego. Stosunkiem takim może w szczególności być koleżeńska zażyłość sędziego, który jest stroną, z sędzią, który ma sprawę jego rozpoznawać. Przyczyny tego rodzaju mogą jednak „wywoływać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego” tylko o tyle, o ile sędzia miałby rozpoznawać merytorycznie sprawę swego kolegi. Nie można natomiast przyjąć istnienia takich wątpliwości w przypadku, gdy zadaniem sędziego jest jedynie wyznaczenie w trybie art. 44 k. p. c. innego sądu pierwszej instancji dla rozpoznania sprawy (23 IV 1956 — 4 CO 21/56).

Art. 102. 1. Powołana w zażaleniu okoliczność, że pozwany nie dał powodu do wytoczenia powództwa (art. 102 k. p. c.) może mieć znaczenie jedynie w takich sprawach, w których zaspokojenie dochodzonego roszczenia może nastąpić za zgodą pozwanego, bez potrzeby wytoczenia powództwa. Rozwiązanie jednak małżeństwa może nastąpić tylko w drodze powództwa o rozwód i przepis art. 102 k. p. c. nie ma tu zastosowania (15 V 1956 — 1 CZ 70/56).

2. W art. 102 chodzi nie o zaofiarowanie zapłaty długu, a o uznanie powództwa (4 V 1957 — 4 CZ 99/57).

Art. 111. § 1 i 137. Jeżeli w związku z pismem podlegającym opłacie został zgłoszony wniosek o zwolnienie od kosztów, zwrot pisma może nastąpić dopiero po uprawomocnieniu się odmowy zwolnienia od kosztów. Tym bardziej zwrot pisma nie może nastąpić wówczas, gdy sąd jeszcze nie rozstrzygnął wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (18 VII 1956 — 4 CZ 131/56).

Art. 111, 236 § 1, 178 § 1. Fakt złożenia przez stronę żądającą zwolnienia od opłat sądowych zaświadczenia komitetu blokowego zamiast zaświadczenia administracji państwowej — może uzasadniać zobowiązanie strony do złożenia właściwego zaświadczenia, a nawet zażądania od Prezydium Rady Narodowej nadesłania tego zaświadczenia (art. 236 § 1 k. p. a), ale nie może uzasadniać odmowy zwolnienia od opłat sądowych, gdyż taka odmowa mogłaby krzywdzić stronę, która jest istotnie w niedostatku.

Żądanie przywrócenia terminu na wniesienie opłat może okazać się zbędne w razie zwolnienia pozwanej od kosztów sądowych i dlatego rozstrzygnięcie o tym żądaniu może nastąpić dopiero po rozstrzygnięciu wniosku o zwolnieniu od opłat sądowych (8 IV 1957 — 1 CZ 59/57).

Art. 119 § 2. W myśl art. 119 § 2 k. p. c. przeciwnik strony zwolnionej od kosztów sądowych może być obciążony opłatami i wydatkami nie uiszczonymi przez stronę zwolnioną od kosztów sądowych tylko w razie włożenia na niego kosztów procesu w całości lub części. W przypadku

wzajemnego zniesienia kosztów procesu nie stosuje się art. 119 § 2 k. p. c., a nieuiszczone przez stronę zwolnioną od kosztów sądowych opłaty i wydatki nie mogą być ściągnięte od przeciwnika, zatem na podstawie art. 119 § 3 k. p. c. należy je w całości ściągnąć od strony zwolnionej od kosztów sądowych z zasądzonego na jej rzecz roszczenia, a gdy takiego roszczenia nie ma, nie należy ich wcale ściągać. Jeżeli sąd chce nałożyć koszty procesu na strony akurat w takim stosunku, w jakim je już poniosły, powinien obliczyć, ile każda ze stron na koszty wydała i orzec, że nakłada na strony koszty procesu w stosunku wynikającym z obliczeń (np. na powoda $\frac{3}{4}$, a na pozwanego $\frac{1}{4}$, nic od jednej strony na rzecz drugiej nie zasądzać. Tylko takie rozstrzygnięcie o kosztach procesu prowadzi do nałożenia na przeciwnika strony zwolnionej od kosztów sądowych w tym samym stosunku obowiązku zapłaty uiszczonych opłat i wydatków — art. 119 § 2 k. p. c. (5 VIII 1957 — 3 CZ 208/57).

Art. 149 § 1 i art. 143 § 2. Zaniedbanie obowiązku zawiadomienia sądu o zmianie miejsca zamieszkania zachodzi nie tylko wówczas, gdy strona wiedziała o toczącej się sprawie, a więc gdy już w niej brała udział albo doręczono jej wezwanie do rąk własnych, lub sama wytoczyła powództwo, ale także wówczas, gdy mogła o niej powziąć wiadomość. Tego rodzaju możliwość zachodzi w każdym z przewidzianych w k. p. c. zastępczych sposobów doręczenia, nie wykluczając sposobu, o którym mowa w art. 149 § 1 k. p. c. Doręczenie w trybie art. 149 § 1 k. p. c. powoduje takie same skutki, jak doręczenie do rąk własnych, wobec czego i w tej sytuacji przepis art. 143 § 2 k. p. c. może być zastosowany (29 XII 1956 — 2 CR 677/56).

Art. 153. Przy prowadzeniu procesu przeciwko osobie nieznannej z miejsca pobytu, nie można nigdy wykluczyć tej możliwości, że osoba ta już nie żyje. Okoliczność przeto ta, o ile tylko nie ma pewności śmierci tej osoby, nie podważa podstawy do powołania, celem zastępowania kuratora z art. 153 k. p. c. W tych warunkach kurator prawidłowo powołany, zastępuje formalnie nieznanego z miejsca pobytu i broni jego interesów. Czynności procesowe dokonane przez niego są w zasadzie ważne. Nie można więc, o ile by się po skończonym procesie okazało, że nieznanzy z miejsca pobytu już w czasie procesu nie żył, skutecznie zarzucić, że orzeczenie zapadłe w postępowaniu z jego udziałem jest nieistniejące — sententia non existens (8 III 1957 — 3 CR 179/57).

Art. 155, 137 § 1 i 2, art. 176. Uprawdopodobnienie okoliczności, że miejsce pobytu strony jest nieznanne (art. 155 k. p. c.) nie stanowi formalnego wymogu pozwu w rozumieniu art. 137 § 1 k. p. c., lecz jest przesłanką konieczną do ustanowienia kuratora dla strony nieznannej z miejsca pobytu. Brak więc uprawdopodobnienia, o ile nie zostanie uzupełniony na skutek wezwania, uzasadnia odmowę ustanowienia kuratora, nie może natomiast stanowić podstawy do zwrotu pozwu w trybie art. 137 § 2 k. p. c.

Przewodniczący wzywając stronę do uprawdopodobnienia, że przeciwnik jest nieznanzy z miejsca pobytu, nie jest związany ustawowym terminem tygodniowym z art. 137 k. p. c., lecz powinien wyznaczyć od-

powiedni termin, stosownie do konkretnych okoliczności przytoczonych we wniosku o ustanowienie kuratora. Termin ten jako termin sądowy może ulec przedłużeniu stosownie do art. 176 k. p. c. (26 II 1957 — 2 CZ 27/57).

Art. 167, 286 § 1. Strona, mimo iż jest zastąpiona przez pełnomocnika, ma prawo osobiście uczestniczyć w posiedzeniu, na którym przeprowadza się dowód z przesłuchania świadków. Jeżeli strona z przyczyn usprawiedliwionych na takie posiedzenie nie może się stawić i żąda odroczenia posiedzenia, wniosek o odroczenie należy uwzględnić, choćby pełnomocnik tej strony na posiedzenie się stawił. Z natury rzeczy bowiem tylko zadawanie pytań świadkom osobiście przez strony daje największe szanse wykrycia prawdy obiektywnej. Adwokat nie może znać wszystkich szczegółów stanu faktycznego, mimo najsumienniejszego przygotowania się do sprawy, trudno bowiem żądać, aby strona powierzając sprawę adwokatowi, miała go tak dokładnie zapoznać z istotnymi dla sprawy faktami, aby ten mógł zareagować właściwym pytaniem na każdy szczegół w zeznaniu każdego świadka. W szczególności jest to zupełnie niemożliwe w sprawie o rozwód (17 V 1956 — 2 CR 163/55).

Art. 178. Odmowa przez adwokata wniesienia rewizji i uzależnienie jej wniesienia od otrzymania pieniędzy, stanowi dla strony okoliczność niezawinioną w rozumieniu art. 178 k. p. c. (14 V 1956 — 4 CZ 102/56).

Art. 180, 137 § 1. Wniosek o przywrócenie uchybionego terminu przewidywanego w art. 137 § 1 k. p. c. i w art. 13 ust. 1 p. o. k. s. jest z ustawy niedopuszczalny i podlega odrzuceniu na podstawie art. 180 k. p. c. (12 VII 1957 — 1 CZ 131/57).

Art. 371 § 2 pkt. 4. Rozpoznanie sprawy — podlegającej rozpoznaniu w myśl art. 7 § 1 pr. o u. s. p. w składzie sędziego i dwóch ławników — przez trzech sędziów, bez dołączenia do akt zarządzenia prezesa wydanego na podstawie art. XLV § 2 przep. wpr. k. p. c, powoduje nieważność postępowania — art. 371 § 2 pkt 4 k. p. c. (28 III 1957 — 1 CR 605/56).

Art. 209 § 1. Strona może cofnąć swoje procesowe oświadczenie woli tylko dopóty, dopóki nie osiągnie ono skutku w postaci orzeczenia kończącego postępowanie. Gdy to nastąpi, ewentualne uchylenie się od skutków oświadczenia nie może już odnieść żadnego skutku procesowego, choć może wywołać konsekwencje materialno-prawne. Procesowe oświadczenie woli staje się nieodwołalne już wówczas, gdy na jego podstawie zapadnie orzeczenie sądu pierwszej instancji, a nie wówczas dopiero, gdy orzeczenie to stanie się prawomocne (23 IV 1957 r. — 4 CR 1036/55).

Art. 329 § 2. „Z mocy art. 371 § 1 pkt 4 k. p. c. można oprzeć rewizję na uchybieniu art. 329 § 2 k. p. c, jeżeli sąd nie przyznał alimentów ponad żądanie strony uprawnionej, mimo istnienia podstaw ku temu” (Uchwała Składu 7 Sędziów — 29 IV 1957 — 1 CO 40/56).

Art. 385. 1. W myśl art. 385 k. p. c. sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest także dokonaną przez sąd wyższej instancji wykładnią przepisów prawa procesowego. Zasada ta ma zastosowanie więc i do wypadku, gdy sąd uchylając wyrok stwierdził, że treść prze-

pisów art. 235 i 326 k. p. c. w związku z art. 218 § 1 k. p. c. w danej sytuacji procesowej wymagała większej aktywności sądu i wszechstronniejszego wyjaśnienia sprawy, w każdym zaś razie przeprowadzenia zafiarowanych przez stronę dowodów.

2. Sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest także poglądem sądu wyższej instancji, dotyczącym wykładni postanowień umowy, stanowiących wykładnię normy interpretacyjnej art. 47 p. o. p. c. oraz posiłkowo stosowanych przepisów k. z. (4 II 1957 — 3 CR 787/55).

Art. 386. Na skutek rewizji strony pozwanej nie może nastąpić zmiana wyroku przez sąd rewizyjny, która by w porównaniu z treścią zaskarżonego wyroku pogarszała sytuację strony skarżącej. Złożenie środka odwoławczego doprowadzić może tylko bądź do jego oddalenia, bądź uchylenia zaskarżonego orzeczenia, albo jego korzystnej mniej lub więcej dla skarżącego zmiany, ale nigdy do zmiany niekorzystnej (3 VII 1957 — 4 CR 259/57).

Art. 391 i 369. Postanowienie o umorzeniu postępowania nie podlega zaskarżeniu zażaleniem (art. 391 k. p. a), lecz jako kończące postępowanie zaskarżalne jest rewizją z mocy art. 369 § 1 k. p. c. Błędne nazwanie wniesionego środka prawnego nie przesądza jednakże sposobu jego załatwienia (22 VI 1957 — 3 CZ 153/57).

Art. 391 § 1 pkt 4. Zażalenie jest jednym z środków odwoławczych, przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego i służy na postanowienie wydane na podstawie i w trybie przepisów tego kodeksu w wypadkach przewidzianych w art. 391 § 1 k. p. c. Ten ostatni przepis w punkcie 4 dopuszcza zażalenie na postanowienia, których przedmiotem jest skazanie na grzywnę świadka, biegłego, strony i osoby trzeciej. Przepis ten odnosi się do wypadków, gdy skazanie na grzywnę nastąpiło na podstawie przepisów kodeksu. Skazanie na grzywnę stron procesowych lub innych osób biorących udział w procesie, kodeks przewiduje w szeregu przepisów (art. 55, 138, 268, 290, 300, 308, 427, 444). Do tych wypadków ma zastosowanie przepis art. 391 § 1 pkt 4 k. p. c. i na jego podstawie służy na postanowienie skazujące na grzywnę zażalenie.

Przepis art. 391 § 1 pkt 4 nie ma zastosowania do postanowień wydanych na podstawie przepisów o tzw. policji sesyjnej, zawartych w prawie o ustroju sądów powszechnych. Przepisy te mające na celu zapewnienie szczególnie wzmożonej ochrony powagi sądu w czasie publicznego wykonywania wymiaru sprawiedliwości, dają przewodniczącemu i sądowi przywilej niezwłocznego i nieodwołalnego stosowania represji za naruszenie porządku rozprawy i na postanowienia wydane w tym zakresie, wobec braku przepisu, który by przewidywał drogę odwołania — zażalenie nie przysługuje (11 I 1957 — 3 CZ 277/56).

Art. 391 § 1 pkt 10 i art. 349. Na postanowienie, oddalające wniosek o przywrócenie terminu do złożenia sprzeciwu od wyroku zaocznego, służy zażalenie (10 VI 1957 — 1 CO 11/57).

Art. 406 § 1 pkt 4. Termin z art. 406 § 1 pkt 4 k. p. c. liczyć należy od momentu, w którym kurator, powołany na podstawie art. 47 § 3 k. r.,

o nowych faktach lub dowodach dowiedział się. Termin ten nie może wcześniej rozpocząć biegu, jak od dnia ustanowienia przez sąd kuratora (8 III 1957 — 3 CR 179/57).

Art. 431. Fakt istnienia prawomocnego wyroku zasądającego alimenty od jednego z rodziców na rzecz małoletnich dzieci nie stoi w zasadzie na przeszkodzie wnioskowi z art. 431 k. p. c, przedmiot bowiem wyroku zasądającego alimenty na rzecz dzieci nie jest identyczny z przedmiotem postanowienia wydanego na mocy art. 431 k. p. c, a nadto każde z tych orzeczeń dotyczy stosunków między innymi osobami. Postanowienie wydane na podstawie art. 431 k. p. c. nie może jednak wkraczać w sferę prawomocnie już ustalonych praw dziecka (8 III 1957 — 3 CZ 49/57).

Art. 436. „Roszczeń o alimenty od współmałżonka w sprawie o unieważnienie małżeństwa lub o rozwód (art. 436 k. p. c.) dochodzi się w formie wniosku”. (Uchwała C. I. 27 II 1957 — 1 CO 45/56).

Art. 486 § 1. „Dopuszczalne jest dokonywanie zapisów na sąd polubowny co do sporów o roszczenia majątkowe pomiędzy podmiotami gospodarki uspołecznionej, a krajowymi podmiotami nie uspołecznionymi”. (Uchwała C. I. 3 IV 1957 — 1 CO 4/57).

Art. 855 i 862 § 1. W sprawach o wyrównanie niedoboru, wiarogodność roszczenia wynika z reguły z załączonych do pozwu dokumentów stwierdzających fakt powierzenia pracownikowi towarów oraz niewyliczenia się z nich. Nie wystarcza natomiast samo tylko powołanie się w pozwie na te dokumenty.

Wniosek o zabezpieczenie musi być należycie skonkretyzowany przez wskazanie, gdzie się znajdują rzeczy dłużnika, których dotyczy wniosek o zabezpieczenie. Tak samo nie jest wystarczające wskazanie jako sposobu zabezpieczenia zajęcie „wszelkich” wierzytelności oraz wynagrodzenia za pracę należnego dłużnikowi od „każdorazowego” pracodawcy (10 II 1957 — 4 CZ 12/57).

Dekret z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz. U. nr 49, poz. 439)

Art. 14. Działanie prawne dyrektora przedsiębiorstwa podjęte w charakterze organu przedsiębiorstwa w granicach kompetencji dyrektora wynikające z przepisów o ustroju danej osoby prawnej jest działaniem samego przedsiębiorstwa i skutki prawne tego działania wiążą przedsiębiorstwo.

Zobowiązanie się dyrektora przedsiębiorstwa do przyznania pracownikowi wyższej grupy uposażenia, jeżeli przyznanie takiej grupy należało do dyrekcyjnej jednostki nadrzędnej, nie wiąże przedsiębiorstwa jako zaangażowane poza granicami kompetencji dyrektora. Zobowiązanie takie może ewentualnie jedynie uzasadniać osobistą odpowiedzialność dyrektora wobec pracownika.

Przyznanie określonym organom prawa ustalenia osób uprawnionych do pobierania dodatku, którego przyznanie zbiorowy układ pracy uzależnia od pewnych przesłanek obiektywnych, ma charakter wyłącznie

normy kompetencyjnej, wyznaczającej organ wykonawczy, którego zadaniem jest realizacja uprawnień pracowników do dodatku.

W takim wypadku decyzja właściwej władzy nie stanowi prawno-materialnej przesłanki prawa do dodatku, a przesłankę taką stanowią przepisy układu zbiorowego pracy (26 VIII 1956 — 3 CR 585/55).

Przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z dnia 30 grudnia 1950 r. (Dz. U. nr 58, poz. 528, zmiana Dz. U. z 1953 r. nr 14, poz. 56)

Art. 3 ust. 1 pkt 3. O zwolnieniu od kosztów sądowych z mocy art. 3 ust. 1 pkt. 3 przep. o kosztach sądowych decydują w zasadzie kwalifikacja, jaką swemu żądaniu nadaje powód, jeśli ten twierdzi, że pozostawał w stosunku pracy, jest on „stroną, dochodzącą należności ze stosunku pracy”. Ta zasada obowiązuje także w postępowaniu rewizyjnym, gdy powód, który przegrał spór dlatego, że sąd I instancji odmówił mu charakteru pracownika, ten pogląd w rewizji kwestionuje (14 III 1956 — 1 CZ 35/56).

Art. 8. Wydając postanowienie na podstawie art. 8 p. o k. s. Sąd może orzekać tylko o obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, ale nie o kosztach procesu, gdyż o tych kosztach można orzec tylko w orzeczeniu zapadłym w samej sprawie. Jeżeli orzeczenie o obowiązku uiszczenia kosztów sądowych uzależnione jest, jak w przypadku przewidzianym w art. 5 p. o k. s. w związku z art. 119 k. p. c, od treści orzeczenia o kosztach procesu, sąd wydając postanowienie z art. 8 p. o k. s. jest oczywiście związany prawomocnym orzeczeniem o kosztach procesu, a ewentualnie także faktem, że sąd rozstrzygający sprawę w ogóle nie orzekł o kosztach procesu i nie może ani zmienić, ani uzupełnić orzeczenia o kosztach procesu (5 VIII 1957 — 3 CZ 208/57).

Ustawa z dnia 8 stycznia 1951 r. o obywatelstwie polskim (Dz. U. nr 4, poz. 25)

Art. 11 ust. 3. W razie braku zgody jednego z rodziców, będącego obywatelem polskim, na zmianę obywatelstwa dzieci, rozstrzygnięcie co do obywatelstwa tych dzieci przez sąd, przewidziane w art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 8 stycznia 1951 r. o obywatelstwie polskim (Dz. U. nr 4, poz. 25), powinno nastąpić jeszcze przed uzyskaniem przez drugie z rodziców zezwolenia na zmianę obywatelstwa (19 XI 1956 — 2 CR 890/56).

Dekret z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. nr 30, poz. 116).

Art. 41. Przepis art. 41 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin nie ma zastosowania do roszczeń odszkodowawczych należnych od osób materialnie odpowiedzialnych za skutki wypadku. Przepis ten dotyczy ewentualnej utraty prawa do pobierania renty w razie bezpodstawnej odmowy przyjęcia zatrudnienia, do którego zostaje rencista skierowany przez wydział rent i pomocy społecznej (15 IV 1957 — 4 CR 508/56).

Dekret z dnia 14 sierpnia 1954 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojskowych i ich rodzin (Dz. U. nr 37, poz. 159)

Art. 25 § 3. Konieczną przesłanką do korzystania przez inwalidę z przywileju określonego art. 25 § 3 dekretu z dnia 14 sierpnia 1954 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojskowych i ich rodzin jest, aby przy staraniu się o uzyskanie pracy inwalida ujawnił wobec pracodawcy swe inwalidztwo (9 XI 1956 — 3 CR 635/56).

Zebrał:

Witold Świącicki

ORZECZNICTWO KARNE SĄDU NAJWYŻSZEGO

KODEKS KARNY Z 1932 R.

Art. 21 § 2 k. k. Kodeks karny nie wprowadza żadnych kryteriów, które pozwalałyby na ustalenie, w jakim momencie nastąpiło przekroczenie granic obrony koniecznej. Stwierdzenia, czy działanie sprawcy mieści się w granicach obrony koniecznej, czy też wykracza poza jej granice — dokonuje sąd na podstawie oceny stanu faktycznego.

Obrona konieczna zachodzi od momentu, gdy niebezpieczeństwo napaści zagraża bezpośrednio, gdy z zachowania się napastnika wynika, że napad nastąpi w najbliższym czasie. Napadnięty w takich okolicznościach użyć może wszelkich środków do odparcia napaści. Oczywiście, rzeczą sądu jest zbadać, czy użyte przez napadniętego środki do odparcia napaści były współmierne oraz czy nie zachodziła niewspółmierność czasowa polegająca na przedwczesności obrony (2 XI 1956, III K 480/56).

Art. 21 § 2 k. k. Z treści przepisu art. 21 § 2 k. k. wynika, że przekroczenie granic obrony koniecznej — w przeciwieństwie do działania opisanego w art. 21 § 1 k. k. — nie nadaje działaniu sprawcy charakteru prawnego, a jedynie w pewnych warunkach uzasadniać może nadzwyczajne złagodzenie, a nawet uwolnienie od kary (2 XI 1956, III K 480/56).

Art. 23 k. k. Skoro działanie sprawcy mieszczące się w ramach przepisu art. 21 § 2 k. k. nie przestaje być czynem przestępnym, to do takiego działania stosuje się przepisy kodeksu karnego o odpowiedzialności za usiłowanie (2 XI 1956, III K 480/56).

Art. 61 k. k. Praktyczna możliwość zastosowania przepisu art. 61 k. k. nie jest uzależniona od z góry przez ustawę przewidzianych warunków, lecz pozostawiona jest do decyzji sądu. Prawo sądu do zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności nie może być realizowane poprzez abstrakcyjny proces rozumowania, ale w oparciu o konkretne ustalenia w sprawie i osobowość sprawcy (2 X 1956, III K 504/56).

Art. 62 k. k. Ujęcie w wyrokach zobowiązania skazanego do wynagrodzenia szkody (art. 62 § 2 k. k.) w formie warunku, pod jakim sąd zawiesza wykonanie kary pozbawienia wolności, nie jest właściwe. Z ujęcia takiego można by wnosić, że niespełnienie warunku pociąga za sobą automatycznie zarządzenie wykonania zawieszonyj kary, podczas gdy według

art. 62 § 2 k. k. sąd zarządzenie wykonania zawieszanej kary „może” wydać, oczywiście po zbadaniu przyczyn niewywiązywania się skazanego z nałożonego nań obowiązku wynagrodzenia szkody (11 II 1956, III KRn 78/56).

Art. 201 § 1 k. k. Zgodnie z judykaturą Sądu Najwyższego pojęcie szkody zrządzonej przestępstwem z art. 201 § 1 k. k. (art. 62 § 2 k. k.) nie obejmuje przysyłych, a jedynie zaległe raty alimentacyjne (11 II 1956, III KRn 78/56).

Art. 215 k. k. Kierowca pojazdu mechanicznego powinien prowadzić go tak, aby w każdej sytuacji był zdolny nad nim zapanować bez narażenia na niebezpieczeństwo życia lub zdrowia ludzkiego oraz mienia obywateli, korzystających z dróg publicznych, a w razie niedyspozycji w czasie jazdy obowiązany jest zaniechać jej (16 XI 1956, IV K 706/56).

Art. 215 k. k. Dyspozycja art. 215 k. k. nie określa bliżej sposobu dokonania tego przestępstwa. Należą tu zatem wszelkie czyny, które sprowadzają niebezpieczeństwo w komunikacji lądowej, tj. w komunikacji kolejowej, samochodowej, kołowej lub pieszej. Sprowadzenie niebezpieczeństwa może nastąpić zarówno przez pozytywne działanie sprawcy, jak i przez zaniechanie, np. nie wystawienie sygnałów kolejowych. Pozytywne działanie może polegać nie tylko np. na położeniu kłody na nieoświetlonej drodze, założeniu drutu poprzez drogę, zrobieniu otworów w moście, spuszczeniu na drogę przewodów elektrycznych o wysokim napięciu, ale również na prowadzeniu jakiegokolwiek pojazdu z naruszeniem przepisów o ruchu pojazdów na drogach publicznych. Rodzaj pojazdu nie ma istotnego znaczenia. Niebezpieczeństwo katastrofy w komunikacji lądowej można sprowadzić nie tylko przy pomocy większych pojazdów mechanicznych, mogących rozwinąć znaczną szybkość, jak samochód ciężarowy, osobowy, traktor, ale przy pomocy motocykla czy roweru, a nawet przy pomocy pojazdu zaprzęzonego w siłę żywą.

Błędny jest pogląd, że dla przyjęcia związku przyczynowego między stanem upojenia alkoholowego sprawcy a katastrofą lub niebezpieczeństwem jej zaistnienia, konieczne jest stwierdzenie, jakiego rodzaju był alkohol i kiedy został przez niego spożyty.

Przepis § 47 ust. 4 i 5 rozp. z dnia 27 X 1937 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych, znowelizowanego dekretem z dnia 15 XII 1953 r. (Dz. U. 3/6 z 1954 r.), zabrania kierowcy prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwym, wskazującym nadużycie alkoholu lub innych środków odurzających podobnie działających.

Przepis ten zabrania kierowcy używania alkoholu w jakiegokolwiek postaci, obojętną jest zatem rzeczą czy oskarżony wprowadził do organizmu napój o dużej zawartości alkoholu (wódka) czy też o małej (wino, piwo).

W nauce przyjęty jest pogląd, że nawet drobne stosunkowo ilości alkoholu wpływają na osłabienie ustroju psychofizycznego człowieka, osłabiają zdolność percepcji, reakcji itp., a w następstwie ograniczają zdolność kierowcy do panowania nad wozem. Identyczna dawka alkoholu wywołuje różne skutki u różnych osób, a nawet u tego samego osobnika w zależności od szeregu ubocznych czynników (5 X 1956, III K 506/56).

Art. 215 § 1 k. k. Sam fakt, iż oskarżony prowadził pojazd mechaniczny w stanie odurzenia alkoholowego, nie może stanowić podstawy do skazania z art. 215 § 1 k. k., jeśli nie ustalono, iż oskarżony będąc pod wpływem alkoholu prowadził pojazd niezgodnie z przepisami o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (5 XII 1956 r. III K 706/56).

Art. 215 § 1 k. k. Przedmiotową stroną przestępstwa z art. 215 § 1 k. k. jest spowodowanie niebezpieczeństwa katastrofy, nie zaś spowodowanie samej katastrofy i dlatego stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu oceniać należy nie według skutków danego przypadku, lecz według tego, w jakim stopniu ze strony kierowcy zagrożone było w danych warunkach miejsca, czasu i jego właściwości osobowych, bezpieczeństwo ruchu na drodze publicznej (23 X 1956 r. II K 554/56).

Art. 225 § 2 k. k. Aby można było zastosować do czynu kwalifikację z art. 225 § 2 k. k., należy ustalić nie tylko, że sprawca działał w stanie wzruszenia, ale że wzruszenie to było silne, a stopień jego był tak duży, że normalna równowaga psychiczna sprawcy w chwili czynu była zachwiana. Według ustalonej praktyki sądowej stan silnego wzruszenia zachodzi wówczas, kiedy czynniki emocjonalne zyskują przewagę nad czynnikami intelektualnymi i sprawca dokonując zabójstwa działa wprawdzie z pełną świadomością, jednak pod przeważającym wpływem czynników emocjonalnych (25 IX 1956, IV K 556/56).

Art. 225 § 2 k. k. Ocena, czy sprawcy czynu można przypisać taki stan psychiczny, który uzasadnia stosowanie § 2 art. 225 k. k., wynikać musi nie z fragmentarycznego zachowania się sprawcy, lecz z analizy całego materiału dowodowego, a w szczególności z analizy tła i pobudek, dla których przestępstwo zostało dokonane, gdyż dopiero taka analiza pozwala stworzyć obraz stanu psychicznego oskarżonego i wysnuć wniosek w przedmiocie ewentualnej przewagi procesów emocjonalnych nad intelektem (23 XII 1955, IV K 944/55).

Art. 264 § 1 k. k. Istota oszustwa z art. 264 § 1 k. k. polega na doprowadzeniu do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem, w celu osiągnięcia dla siebie lub kogo innego korzyści majątkowej za pomocą wprowadzenia innej osoby w błąd lub wyzyskania jej błędu. Osoba wprowadzona w błąd i rozporządzająca pod wpływem błędu lub nieświadomości niekorzystnie cudzym mieniem może być różna od osoby pokrzywdzonej. Nie jest też potrzebna świadomość pokrzywdzonego o doznanej krzywdzie i jego zamiar zdemaskowania sprawcy, gdyż rozstrzygające znaczenie ma nie świadomość pokrzywdzonego, lecz zamiar przestępny sprawcy (28 IX 1956, II KO 37/56).

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Art. 39 k. p. k. W trybie art. 39 k. p. k. sąd bezpośrednio wyższy przekazuje sprawę innemu sądowi równorzędnemu, w razie wyłączenia całego sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Przez wyłączenie całego sądu należy rozumieć wyłączenie (indywidualne) bądź wszystkich sędziów danego sądu, bądź takiej ich liczby, że pozostali nie mogą już utworzyć w przypadkach wymaganych przez ustawę sądu kolegiального, przy czym

wyłączenie całego sądu może nastąpić jedynie wówczas, gdy przyczyny wyłączenia z art. 34 lub 37 k. p. k. dotyczą indywidualnie wszystkich sędziów wchodzących w skład danego sądu (30 VI 1956, II KO 39/56).

Art. 158 k. p. k. Do okresów tymczasowego aresztowania, o których mowa w art. 158 § 1, 2, 3 i 4 k. p. k., nie wlicza się tego czasu, w którym toczy się postępowanie sądowe (w pierwszej i drugiej instancji), a tylko ten, w którym trwa śledztwo, przy czym w przypadku określonym w art. 305 § 1 k. p. k. te okresy tymczasowego aresztowania podejrzanych, które przypadają na czas przed wniesieniem aktu oskarżenia i po zwróceniu akt oskarżycielowi publicznemu celem uzupełnienia śledztwa, należy liczyć łącznie, a nie oddzielnie i również bez uwzględnienia czasu, w którym toczyło się postępowanie sądowe. Wynika to z faktu, że żaden z przepisów k. p. k. nie ogranicza czasu trwania tymczasowego aresztowania oskarżonego w okresie toczącego się postępowania sądowego oraz że przepisy art. 158 k. p. k. mówią wyraźnie o czasie trwania aresztowania „podejrzanego w toku śledztwa” „lub dochodzenia”, a nadto z faktu, że w przypadku określonym w art. 305 § 1 k. p. k. mamy do czynienia nie z nowym śledztwem, lecz z uzupełnieniem śledztwa poprzednio przeprowadzonego (12 V 1956, II KO 25/56).

Art. 365 § 1 k. p. k. Według art. 365 § 1 k. p. k. w tych przypadkach, gdy oskarżyciel lub oskarżony nie założył rewizji, a oskarżyciel publiczny nie brał udziału w rozprawie, rewizja powoda cywilnego ulega rozpoznaniu tylko wtedy, gdy w sprawie zapadł wyrok uznający winę oskarżonego, chociażby sąd oskarżonego z mocy odpowiednich przepisów od kary uwolnił. (4 X 1956, IV KO 98/55. Postanowienie wydane w składzie siedmiu sędziów i wpisane do księgi zasad prawnych).

Art. 394. Postępowanie nadzwyczajne, jako wszczęte w przypadkach wyjątkowych i mające charakter pozainstancyjnej kontroli prawomocnego orzeczenia, nie stanowi dalszego ciągu postępowania i dlatego w myśl art. 394 k. p. k. od orzeczenia wydanego w trybie rewizji nadzwyczajnej niedopuszczalna jest dalsza rewizja nadzwyczajna. W przeciwnym bowiem razie należałoby zakładać, że rewizja nadzwyczajna od wyroku zapadłego w trybie rewizji nadzwyczajnej jest nadzorem nad nadzorem, a więc że nadzór pierwszy był błędny i że konieczne jest wykonanie wyższego rodzaju nadzoru („supernadzór”).

Za stanowiskiem niedopuszczalności rewizji nadzwyczajnej od orzeczenia zapadłego w trybie rewizji nadzwyczajnej przemawiają również i te argumenty, że z treści art. 395 k. p. k. — który w postępowaniu z rewizji nadzwyczajnej nakazuje stosować odpowiednio przepisy o rewizji (zwykłej) — wynika, że rewizję nadzwyczajną można w zasadzie założyć tylko jeden raz, chyba że rewizja nadzwyczajna nie weszła w niczym prawomocnego orzeczenia. Skoro ustawodawca do instytucji rewizji nadzwyczajnej kazał „odpowiednio” stosować przepisy o zwykłym środku odwoławczym, to zupełnie odpowiednie jest właśnie posługiwanie się ogólniejszą zasadą, że rewizję wnosi się z reguły raz tylko od danego zaskarżonego orzeczenia i raz ją tylko, ale ostatecznie, rozstrzyga sąd ustawowo do tego powołany.

Również i potrzeba stabilizacji prawomocnych wyroków sądowych nie pozwala na zajęcie innego stanowiska. Gdyby bowiem zgodzić się z poglądem, że od wyroku Sądu Najwyższego, wydanego w trybie rewizji nadzwyczajnej, służy dalszy nadzwyczajny środek prawny, to w przypadku gdy Sąd Najwyższy rozpoznał i uwzględnił wniesioną po upływie sześciu miesięcy od dnia uprawomocnienia się wyroku na korzyść oskarżonego rewizję nadzwyczajną — oskarżony mógłby się spotkać z kolei z dalszą rewizją nadzwyczajną na jego niekorzyść. Tego rodzaju ponawianie rewizji nadzwyczajnej zachwiałoby poczucie stabilizacji uzyskanej w danej sprawie. (19 VII 1956, IV KRn 465/56. Postanowienie wydane w składzie siedmiu sędziów).

USTAWY ZWIĄZKOWE I DODATKOWE

Dekret z dnia 4 marca 1953 o wzmożeniu ochrony własności społecznej (Dz. U. nr 17, poz. 68) oraz dekret z dnia 4 marca 1953 r. o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami (Dz. U. nr 17, poz. 69).

Art. 1. Sprawca kradzieży z uspołecznionego sklepu komisowego odpowiada za zagarnięcie mienia społecznego, przewidziane w dekretach z dnia 4 marca 1953 (Dz. U. nr 17, poz. 68 lub 69, 3 VI 1957, III KO 67/56).

Art. 1 § 3 lit. c. dekretu z dnia 4 marca 1953 (poz. 68). O ile w świetle judykatury Sądu Najwyższego zerwanie plomby z drzwi wagonu kolejowego w celu wejścia do niego i dokonania kradzieży jest traktowane jako włamanie, o tyle rozbijanie skrzyń czy rozpruwanie worków bez uprzedniego wdarcia się do wagonu kolejowego przez usunięcie plomby, czy do innego pomieszczenia zamkniętego, nie mieści się w pojęciu „włamania”, o którym mówi art. 1 § 3 lit. c dekretu z dnia 4 marca 1953 (Dz. U. nr 17, poz. 68, 21 XI 1956, II K 622/56).

Art. 1 § 1 dekretu z dnia 4 marca 1953 r. (poz. 68 i 69). Funkcjonariusz Milicji Obywatelskiej, który w czasie służby, polegającej na kontrolowaniu wartowników mienia społecznego, dopuszcza się kradzieży tego mienia, odpowiada karnie z art. 1 § 1 dekretu z dnia 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej (Dz. U. nr. 17, poz. 68) bądź z art. 1 § 1 dekretu z dnia 4 marca 1953 r. o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami (Dz. U. nr 17, poz. 69) — w zależności od wartości skradzionego mienia. Sąd może przy tym zastosować przepis art. 291 k. k. (12 XI 1956, IV KO 98/56).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o amnestii (Dz. U. nr 11, poz. 57).

Art. 3 ust. 1 pkt 1, 2 i 3 oraz art. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o amnestii. Sąd rewizyjny, uznając iż orzeczoną przez sąd pierwszej instancji karę należy obniżyć do takiej wysokości, iż podlegałaby ona darowaniu na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r., powinien po zamknięciu przewodu sądowego orzec wyrokiem o umorzeniu postępowania na zasadzie tej ustawy (29 XI 1956, IV KO 111/56).

Zebrał:

Stefan Kalinowski